

УДК 323

О.В. Воронянський

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ: МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ В КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Автор розглядає процес формування політичних інститутів суспільства як відображення конкурентної боротьби ресурсозабезпечених акторів за доступ до механізму владного перерозподілу ресурсів. При цьому самі політичні інститути подаються як система домовленостей на даному етапі співвідношення сил. Відповідно, вони слугують не загальносуспільному благу, а мінімізації затрат ресурсозабезпечених суб'єктів конкурентної боротьби на протистояння.

Ключові слова: політичні інститути, перерозподіл ресурсів, конкурентна боротьба, політичні еліти, легітимація.

Автор рассматривает процесс формирования политических институтов общества как отображения конкурентной борьбы ресурсобеспеченных актеров за доступ к механизму властного перераспределения ресурсов. При этом сами политические институты рассматриваются как система договоренностей на данном этапе соотношения сил. Соответственно, они служат не всеобщему благу, а минимизации затрат ресурсобеспеченных субъектов конкурентной борьбы на противостояние.

Ключевые слова: политические институты, перераспределение ресурсов, конкурентная борьба, политические элиты, легитимация.

The author considers process of forming of political institutes of a society as displays of competitive struggle of actors which own resources, for access to the mechanism of imperious redistribution of resources. Thus political institutes are considered as system of arrangements at the given stage of a ratio of forces. Accordingly, they serve not to the general blessing, and minimization of costs of subjects which own resources in this competitive struggle on opposition.

Key words: political institutes, redistribution of the resources, competitive struggle, political elite, legitimation.

Постановка проблеми. Проблема формування політичних інститутів традиційно є однією з найбільш досліджуваних у політичній науці та однією з найбільш обговорюваних у політичному середовищі. Магістральним у західній політичній науці є розгляд наявності правильних політичних інститутів як основи ефективного розвитку будь-якої країни.

Аналіз актуальних досліджень. У рамках теорії раціонального вибору дану проблему розглядали Р. Аксельрод, Д. Норт Р. Пірс, К. Шепсл. На загальносуспільних аспектах політичних інститутів акцентували увагу Д. Гарві, Б. Ротстайн, Дж. Марч і Й. Ольсен. У сусідній з нами Росії, яка так само переживає період інституційної модернізації на основі запозичення західних зразків, деякі пов'язані з проблемою формування політичних інститутів питання зустрічаються в дослідженнях економістів Є. Бренделевої та В. Полтеровіча. Вітчизняна політична наука розглядає дану проблему в основному в руслі концепції демократичного транзиту, пов'язуючи неефективність перенесених у політичну площину сучасної України західних політичних інститутів з її «комуністично-тоталітарним» минулим. Такий підхід уже за визначенням не може бути придатним для аналізу політичної дійсності, оскільки він, по-перше, фактично визнає глибоку соціальну вкоріненість радянської системи (що є нонсенсом після факту її розвалу), а по-друге, пояснює неефективність засобів, що мають виконати вирішальну роль у трансформації системи, недоліками не засобів, а самої системи, яку ці засоби покликані змінити.

Слід зазначити, що нове покоління вітчизняних дослідників, нарешті, почало звертати увагу на такі важливі фактори становлення політичних інститутів як конкурентна боротьба фінансово-промислових груп за політичне домінування та необхідність підтримання привілеїв еліти. Так, аналіз впливу фінансово-політичних груп на соціально-економічні та політичні процеси у державах перехідного типу подано у дослідженні І. Рейтеровича. Зокрема він констатує, що в Україні ще й досі не відбулося відходу цих груп від політики прямого втручання в політико-економічні процеси та кулуарного лобіювання інтересів, а основні вектори розвитку країни визначає саме великий капітал [8, с. 11]. Вплив інтересів бізнес-груп на формування окремих елементів вітчизняної інституційної системи та структуру тіньової економіки в Україні прослідковує й К. Швабій. Проте сутність механізму формування політичних інститутів та вплив тих або інших факторів на цей процес, на жаль, досі залишається не розкритою. У цілому ж до аналізу системних причин невідповідності

транзитологічній концепції вітчизняним політичним реаліям ніхто з політологів не опускався.

Дана стаття ставить за мету розглянути проблему формування політичних інститутів у контексті конкурентної боротьби еліт за доступ до суспільних ресурсів та контроль над їх розподілом.

Виклад основного матеріалу. Згідно теорії політичних систем рушійною силою політики є конкурентна боротьба за доступ до ресурсів, доступних для даного суспільства. У сучасному суспільстві первинний розподіл ресурсів здійснюється в економічній сфері життєдіяльності, за допомогою економічних механізмів. Перерозподіл же здійснюється позаекономічним шляхом, за допомогою політичної влади і обов'язково передбачає примус – насильство чи загрозу його застосування у відношенні об'єкта експропріації в разі його опору. Звідси впливає два вирішальних фактори перемоги в конкурентній боротьбі:

– здатність зосередити концентрацію ресурсів влади, достатню для вирішального довготермінового впливу на прийняття рішень щодо перерозподілу;

– спроможність придушення спротиву владним діям щодо перерозподілу з боку тих груп суспільства, що виступають об'єктами експропріації.

Захист прав власності, що можуть бути порушені в процесі владного перерозподілу, пов'язаний із затратами, при чому затрати для власника одночасно є прибутками для охоронця цих прав. Однак для груп, що борються за присвоєння ресурсів, конкурентне протистояння є взаємно затратним. Мінімізації цих затрат слугує система усталених правил і форм політичної діяльності, яка втілюється у політичних інститутах. Інститути програмують, регулюють, оцінюють поведінку членів соціуму (як індивідуальну, так і групову) та здійснюють санкції за відхилення від усталених норм. Норми обмежують вибір, а відповідно – шляхи отримання вигоди. Якщо при цьому, згідно теорії раціонального вибору, вигода від порушення інституційного обмеження буде перевищувати затрати на порушення та накладення санкцій, то це порушення буде раціональним, тобто виправданим із точки зору затрат.

Звідси прагнення зменшити ймовірність накладення санкцій за порушення також є раціональним методом підвищення конкурентоспроможності. Таке зменшення досягається за рахунок «розмивання» відповідних норм та обмежень, позбавлення їх визначеності, що ускладнює накладення санкцій та забезпечує легальність дій, які по своїй суті носять незаконний характер.

Однак системне порушення інституційних норм формує ситуацію невизначеності, в результаті чого інститути втрачають функцію мінімізації затрат на конкурентну боротьбу, яка й є основною підставою для їх існування. У такому разі відбувається поступове формування нової системи інститутів, яка відповідає новому балансу сил між ресурсозабезпеченими суб'єктами конкурентної боротьби. Початок цьому процесу дає формування кіл суб'єктів, які зацікавлені у відповідних інституційних нормах. Створювані ними інститути можуть носити характер неформальних угод та домовленостей, які існують паралельно із формальними політичними інститутами. Норми та санкції за їх порушення, передбачувані неформальними політичними інститутами можуть відрізнитися за характером свого застосування (для «свого кола»-інсайд та для «всіх інших»-аутсайд). Механізмом захисту встановленого таким чином порядку в суспільстві окремої країни є перш за все держава, влада якої відрізняється від усіх інших видів влади монопольним правом на легальне застосування насильства. Монопольність на прийняття і реалізацію рішень щодо захисту прав власності формує монопольність прибутків, які пов'язані із дозволом доступу до найбільш прибуткових форм діяльності. Такі прибутки набувають характеристики ренти, а поведінка, яка направлена на отримання цієї ренти шляхом владних рішень щодо перерозподілу ресурсів, стає ренто орієнтованою.

Реальними суб'єктами політики виступають лише ті актори, які змогли створити концентрацію ресурсів, достатню для конкуренції за владу та впливу на прийняття політичних рішень. У сучасному постіндустріальному світі змогу сконцентрувати відповідний обсяг ресурсів має лише його незначна (не більше за декілька відсотків) меншість. Цей факт відображено в багатьох теоретичних

розробках, що розглядають різні аспекти і різні рівні відносин залежності – наприклад, у концепції ресурсної залежності організацій в теорії менеджменту; теорії соціального обміну та макроекономічній теорії залежності країн Третього світу. У доповіді Гельсінгського Міжнародного науково-дослідницького інституту економіки розвитку при Університеті ООН за 2006 р., присвяченому розподілу особистої власності, відмічається, що 40% приватної власності в масштабах планети зосереджено в руках 1% її повнолітніх жителів. При цьому, за даними доповіді, 85% світового багатства належить 10% населення, у той час як на частку половини жителів планети припадає лише 1% власності [6].

Дослідники відмічають, що нерівний доступ до економічних ресурсів і відносини асиметричного обміну, які виникають у зв'язку з цим, створюють систему статусних відмінностей між людьми, забезпечуючи владні переваги одним і ставлячи в залежне становище інших. Так, у дослідженні, здійсненому групою науковців Кембріджу, спеціально відзначається, що саме «економічній системі внутрішньо належить тенденція генерувати всередині себе структуру влади, тобто конституювати форму соціальної влади» [9, р. 136].

Ці владні переваги поширюються не тільки на власне економічні ресурси, але і забезпечують розпоряднику ресурсів широкі можливості соціального контролю, можливість здійснення цієї влади в політичному контексті. Владні переваги можуть представляти інструментальну цінність, полегшуючи доступ до інших ресурсів – соціальним, культурним, політичним. Це відображає здатність економічних ресурсів конвертуватися в інші види ресурсів. Так, російські дослідники П. Бурдьє і В. Радаєв відмічають, що саме наявність економічного капіталу визначає кількість і якість інших ресурсів [3; 7].

Тому політичні інститути виступають як засоби закріплення відносин особистої залежності та позаекономічного примусу, «зрощування» політичної влади та економічного панування. Сформовані в даному суспільстві політичні інститути і відповідні інституційні взаємодії визначають правила, за якими суб'єкт може використовувати свої індивідуальні ресурси для досягнення значущих для нього цілей. Внаслідок інституційного обмеження доступу

акторів до ресурсів та можливостей розпоряджатися ними формується структурна економічна залежність. Обмежуючи ряд можливих засобів і форм діяльності, політичні інститути впливають на обсяг затрат діяльності. Тому навіть якщо політичні інститути прямо не розподіляють ресурси, вони все одно виконують розподільчу функцію. Так, встановлення високих ценових обмежень при ліцензуванні прибуткових видів діяльності значно знижує рівень конкурентності відповідних ринків. Це в свою чергу сприяє монополізації ціноутворення на них та в кінцевому підсумку перерозподіляє ресурси покупців на користь суб'єктів, що отримали пільговий доступ до даних видів діяльності.

У результаті навіть актор, що потенційно володіє ресурсами, нерідко виявляється залежним внаслідок штучно створених інституційних бар'єрів, котрі скорочують кількість альтернативних взаємодій, в які він може вступати з метою реалізації своїх інтересів та отримання важливих для нього благ [2, с. 25–52]. Наприклад, в Естонії система правових обмежень на участь неестонців у процесах приватизації сприяла тому, що економічні ресурси були штучно перерозподілені на користь представників титульної нації. У результаті неестонці опинилися в ситуації соціально-економічної залежності від естонців і навіть після отримання громадянства не можуть повністю реалізувати свої громадянські права [5]. Вказаний приклад наочно ілюструє, як законодавство, навіть у галузі господарського права, фактично набуває статусу політичного інституту. Аналіз сучасної вітчизняної нормативно-правової системи дає велику кількість прикладів штучного обмеження доступу громадян до економічних ресурсів. Це й неможливість власника земельного паю розірвати договір оренди з орендарем за власним бажанням, і обмеження доступу громадян до найприбутковіших видів економічної діяльності через поріг статутного капіталу для відповідних суб'єктів господарської діяльності, і відсутність гарантованого права приватної власності на приватизовану земельну ділянку та житло та багато іншого. Враховуючи, що рівень концентрації ресурсів прямо пропорційний концентрації влади, система політико-правових інститутів відсікає більшість суспільства від доступу до політичної влади і створює

передумови політичної залежності від політично суб'єктної меншості, яка розпоряджається ресурсами від імені всієї нації. Причому, як відмічає І. Валлерстайн, «процес перетікання економічної влади в державну і навпаки утворює замкнутий цикл» [4, с. 34]. Таким чином, однією з системних функцій політичних інститутів можна вважати закріплення нерівноправного доступу до ресурсів для різних сегментів нації.

Як уже зазначалося, перемогу в конкурентній боротьбі за владу отримують суб'єкти, для яких витрати на придушення конкурентів покриваються рентою від впливу на прийняття політичних рішень. Мінімізації витрат сприяє наявність політичних інститутів, що закріплюють досягнутий на визначеному етапі конкуренції *status quo* у відносинах між суб'єктами та об'єктами політики, одночасно з цим створюючи умови для подальшого нарощування конкурентних переваг зацікавлених суб'єктів. При безумовному стійкому домінування суб'єкта чи групи суб'єктів політичні інститути жорстко закріплюють їх панівне становище у суспільстві, відсікаючи конкуруючі угруповання від легального впливу на процес прийняття державних рішень. Залежно від співвідношення витрат на боротьбу та преференцій від її результатів стратегія домінуючого суб'єкта при цьому, як правило, полягає або в придушенні конкурентів аж до їх ліквідації чи витиснення з поля політичної боротьби, або у використанні їх статусів і ресурсної бази на своїх умовах в обмін на право участі в підготовці (але ніяк не в затвердженні) політичних рішень. При нестійкій рівновазі між конкуруючими угрупованнями, яка супроводжується поперемінним приходом їх до влади, політичні інститути можуть закріплювати гарантії участі у процесі впливу на прийняття державних рішень для суб'єктів, тимчасово усунутих від державної влади, створюючи для них можливість знов-таки тимчасового повернення на владні позиції у майбутньому. Таким чином обмежуються владні можливості угруповання, яке на даний час утримує державну владу, але не має ресурсів, достатніх для постійного закріплення її за собою. При цьому підтримуються гарантії участі цього угруповання у прийнятті державних рішень після чергової ротації

владних еліт. Завдяки такому процесу циркуляції елітних угруповань в полі державної влади у суспільній свідомості створюється ілюзія конкуренції носіїв альтернативних політичних ідей та концепцій суспільного розвитку. Одночасно відбувається маргіналізація та витискування на периферію масової політичної свідомості потенційно конкурентних ідеологій та стратегій суспільного розвитку, несумісних із тим порядком перерозподілу, який існує в даному суспільстві.

Право на інституційні перетворення отримує той сегмент національної еліти, який одержав перемогу на загальнонаціональних виборах. Одночасно з цим він отримує право на керівництво виконавчою владою та неформальне право на лідерство в процесі консолідації нового складу правлячої еліти. Відсутність гарантій недоторканності сфер політичного впливу кожного разу напередодні чергових виборів штовхає як правлячу, так і опозиційну еліту до розриву закулісних домовленостей та як наслідок – до торпедування процесу досягнення внутрішньоелітної згоди та її інституціоналізації. Так, І. Рейтерович, зазначає, що на сьогодні конкуренція між фінансово-промисловими групами є одним з найважливіших чинників відтворення влади в Україні, при чому надмірне загострення боротьби часто призводить до взаємного ослаблення [8, с. 14].

Конфігурація системи політичних інститутів відображає спосіб і порядок перерозподілу ресурсів, застосування санкцій до порушників цього порядку а також систему обмежень на альтернативні способи отримання ресурсів для відтиснутих від здійснення державної влади груп. Відповідно до співвідношення очікуваних витрат та переваг тимчасово домінуючі суб'єкти конкуренції можуть дотримуватися двох основних стратегій відносно потенційних претендентів на владу. Перша з них полягає у кооперації з підвладними акторами, а друга у їх умиротворенні за допомогою роздачі ресурсів в обмін на лояльність з боку конкурентів.

Уникнути зайвої боротьби еліти намагаються також поза полем формально існуючої системи політичних інститутів через укладення у своєму

середовищі негласних домовленостей щодо розподілу сфер політичного впливу – так званих міжелітних пактів. У подальшому на основі системи цих пактів відбувається формування нових складових елементів інституційного поля, аж до конституційних змін.

Таким чином, регулювання взаємовідносин між реальними суб'єктами політики з приводу перерозподілу передбачає існування як формальної, так і неформальної (тіньової) інституційних систем. Перша з них у вирішенні проблемних питань головну роль відводить законодавству і спеціально створеним політико-правовим інституціям (саме прагнення унормувати навіть апріорно неформальні відносини призвело до інституціювання лобізму в англо-саксонській правовій системі). У рамках другої на перший план виходять персональні зв'язки, що не передбачені державно-правовими нормативними актами. Як відмічають відомі американські дослідники Г. Алмонд, Дж. Пауелл, К. Стром та Р. Далтон, «у сучасних країнах персональні знайомства зазвичай особливо дбайливо культивуються. У Вашингтоні професія радника з питань доступу до політичних діячів, обслуговуючого групи інтересів та окремих індивідів, стає все більш прибутковою (і все активніше регулюється урядом). Подібною діяльністю часто займаються колишні державні чиновники, які використовують особисті зв'язки в уряді в інтересах своїх клієнтів-лобістів» [1]. Тіньові політичні інститути є менш жорсткими маркерами рівноваги політичних статусів, тому їх існування пов'язане з періодами відносно короткочасного порушення останньої. З досягненням чергового стану рівноваги нова розстановка сил відображається в унормуванні через офіційні політичні інститути нової системи прав і привілеїв, а також обов'язків та відповідальності.

Слід зауважити, що процеси еволюції формальної та тіньової інституційних систем протікають паралельно, враховуючи одночасне існування останніх. При цьому відбувається їх взаємопроникнення та дифузія. У результаті виникає парадоксальна з точки зору класичного інституційного аналізу система взаємовідносин, при якій закони можуть бути змінені у некоректний з конституційної точки зору спосіб, доходи від тіньових оборудок

легалізуються, перетворюючись у цілком законні з формальної точки зору прибутки, впливові лідери кримінальних структур можуть отримувати державні посади, не позбавляючись своїх попередніх функцій, а носій офіційної державної посади має змогу використати владний статус для збагачення кримінальним шляхом. Тіньові політичні практики можуть деякий час мати лише відносну перевагу над офіційними, та навпаки. Перші більше пов'язані з процесами накопичення капіталу, а другі – з процесами його захисту та утримання. Показово, що в умовах перманентного змагання бізнес-еліт за доступ до більш широкого обсягу політичної влади фінансово-політичні групи постійно з одного боку зацікавлені у легалізації своєї діяльності, а з іншого – максимально намагаються обмежити контроль своєї діяльності з боку органів державної влади та інститутів громадянського суспільства.

Як свідчить історичний досвід, політична еліта не завжди здатна вирішити проблему зміни політичних інститутів та ефективно використовувати їх для пом'якшення політичних криз виключно у власному колі. У такому випадку різні сегменти еліти змушені шукати підтримку громадської думки. Але при цьому взаємодія політичної еліти та політичних орієнтацій населення залишається односторонньою, оскільки підтримка населенням вимог того чи іншого сегмента еліти використовується останнім перш за все заради укріплення власного статусу в системі перерозподілу ресурсів за допомогою політичної влади. З іншого боку, імітація елітами використання політичних інститутів заради «суспільного блага» призводить до розчарування основної маси громадян у цих інститутах та стагнації процесу демократизації. У результаті еволюція політичних інститутів та їх взаємодія за масовими політичними орієнтаціями має нестійкий, спорадичний та суперечливий характер.

Така ситуація постійно відтворюється тому, що більшість суспільства складають індивіди з досить обмеженим обсягом індивідуальних ресурсів, який не дає їм змогу набути реальної політичної суб'єктності. Ця більшість представляє інтерес для політичних еліт лише у тому випадку, коли від неї залежить обсяг доступних для експропріації ресурсів. Зазначимо, що в нашому

розумінні політичні еліти включають не лише істеблішмент, але в першу чергу ті бізнес-еліти, що здатні здійснювати цілеспрямований довготерміновий вплив на процес прийняття та реалізації політичних рішень. Для цих еліт політика є прямим продовженням бізнесу, її метою є накопичення капіталу. Населення ж виступає не як об'єкт піклування про його громадянські та людські права, а як фактор накопичення. Пряма залежність обсягу ресурсів від кількості населення спостерігається в аграрних та індустріальних суспільствах, хоча навіть у них вже виникає проблема надлишкового населення, не зайнятого у накопиченні ресурсів. У суспільстві ж постіндустріального типу накопичення капіталу відбувається не стільки за рахунок матеріального виробництва, скільки шляхом фінансових операцій. Тому частка населення, не зайнятого у суспільному виробництві, постійно зростає. Вказаний фактор також ставить під сумнів розповсюджений у суспільній свідомості постулат про те, що метою політичних інститутів є виключно підтримання найкращих умов для ефективного розвитку суспільства.

Коріння ще однієї проблеми ефективності політичних інститутів міститься в необхідності для еліт за всяку ціну утримувати своє привілейоване становище в суспільстві. Рівень споживання еліт обумовлений їх здатністю вилучати на свою користь суспільні ресурси — або шляхом насильницького придушення опору більшості, або шляхом створення в масовій свідомості позитивного ставлення до існуючого порядку перерозподілу. Тому політичні еліти, які отримують ренту від прийняття владних рішень щодо перерозподілу, вимушені досить значну частку цієї ренти витратити на легітимацію свого статусу в очах більшості суспільства. Така мета досягається цілим комплексом засобів від встановлення контролю над традиційними та новими засобами масової комунікації до банального підкупу виборців. До цього ж явища можна віднести відмивання грошей та політичну корупцію під виглядом «соціальної відповідальності» бізнесу, вибудовування патрон-клієнських відносин, насамперед на великих підприємствах та в сільській місцевості, а також створення схем купівлі лояльності найбільш соціально вражених верств

населення невеликими, але регулярними подачками, на кшталт тієї, що існувала в Києві за часів мера Леоніда Черновецького. Але навіть при всьому тому, більшість, навіть не маючи достатнього обсягу концентрації ресурсів для участі у прийнятті владних рішень, завжди залишається потенційною загрозою привілейованого положення еліт.

Разом із відстороненням від впливу на прийняття владних рішень, відірваність національної еліти від нації та посилення соціальної диференціації детермінує зниження рівня довіри до політичних еліт, що представляють на політичній арені угруповання, які контролюють перерозподіл. Відповідно збільшуються витрати на підтримку легітимації як самих еліт, так і створених ними політичних інститутів. Це ще більше знижує обсяг ресурсів, що надходять на потреби суспільного розвитку і ще більш загострює проблему легітимації. У даних умовах перекидання частки ресурсів, що раніше витрачалися на конкурентне протистояння та споживання, на потреби охорони привілейованого положення еліт в цілому потребує досить жорсткої системи внутрішньоелітних домовленостей. Звідси частка ресурсів, які еліта здатна повернути суспільству для потреб його подальшого розвитку, постійно знижується.

У цілому необхідно констатувати, що система стримувань і противаг, яка вибудовується в процесі конкуренції політичних еліт при нестійкій рівновазі їх ресурсного забезпечення, слугує конкретній меті – підтримці рівноваги статусів суб'єктів конкуренції при мінімізації затрат на протистояння. Саме цим і визначається основна функція системи політичних інститутів. Системна ж соціальна неефективність політичних інститутів зумовлена їх орієнтацією на потреби еліти – вилучення ресурсів на її користь стримує розвиток суспільства. Крім того, відсікання від доступу до ресурсів нових потенційних учасників цієї боротьби зумовлює інституційну консервацію існуючих виробничих відносин, економічно та владно значимих соціальних статусів і привілеїв. Така консервація неминуче відбувається в суспільствах, де вільна, довершена конкуренція в економічній сфері життєдіяльності еволюціонує в обмежену, недовершену конкуренцію – від картельних угод до монополії. Так,

інституційне закріплення привілейованого доступу до ресурсів в українській нормативно-правовій системі відбувається через ряд нормативно-правових актів різних галузей законодавства та підзаконних актів. Ряд таких актів носять адресний, обмежений у часі характер. Прикладами є також інституційне унормування практики адресної приватизації, закритих для небажаних учасників тендерів, зниження відповідальності за розкрадання чи нецільове витрачання державних та муніципальних коштів тощо.

Принесення ефективності суспільного розвитку в жертву інтересам підтримки status quo політичних еліт у довготерміновому плані не вигідне і самим елітам, оскільки знижує обсяг вироблених суспільством ресурсів, доступних експропріації на користь цих еліт. Однак доти, доки для тих суб'єктів конкуренції за політичну владу, що володіють контрольним пакетом владних ресурсів, вигоди від привілейованого статусу будуть переважати втрати від неефективності розвитку, вони будуть інвестувати свої ресурси у підтримку й відтворення даної системи політичних інститутів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У цілому навіть побіжний аналіз сутності механізму формування політичних інститутів дозволяє зробити наступні висновки. Конфігурація системи політичних інститутів визначається в результаті конкурентного впливу на суспільні відносини з боку реальних суб'єктів політики, що захищають свої різноспрямовані інтереси, не завжди враховуючи інтереси більшості суспільства. Політичні інститути завжди носять конкретно-історичний характер, відображають існуючі політико-економічні відносини у визначеному суспільстві на даний момент співвідношення сил акторів. Подальші дослідження у галузі вивчення причин соціальної неефективності політичних інституцій доцільно проводити саме з урахуванням методологій, які враховують фактор конкурентної боротьби за перерозподіл суспільних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алмонд Г. Артикуляция интересов [Електронний ресурс] / Г. Алмонд, Дж. Пауэлл, К. Стром, Р. Далтон. — Режим доступу : <http://pavroz.ru/almond-articulation>

2. Балабанова Е.С. Социально-экономическая зависимость: теория, история и современность. /Е.С. Балабанова/ Н. Новгород: ННГУ. 2004.-386с.
3. Бурдые П. Формы капитала [Электронный ресурс] / П.Бурдые // Экономическая социология. — 2002. — Том 3. — № 5. — Режим доступа : <http://www.ecsoc.msses.ru/pdf7ecsoc012.pdf>
4. Валлерстайн И. После либерализма / И. Валлерстайн. — М. : Эдиториал УРСС, 2003. — 136 с.
5. Веэрманн Р. Предприниматели Эстонии: либеральная общность или этническая разобщенность? / Р. Веэрманн, Е. Хелемяэ // Социс. — 2004. — № 8. — С. 36—42.
6. Доклад Хельсинского международного научно-исследовательского института экономики развития при Университете ООН за 2006 год [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.b-port.com/news/item/7129.html>
7. Радаев В. Понятие капитала, формы капиталов и их конвертации [Электронный ресурс] / В. Радаев // Экономическая социология. — 2002. — Том 3. — № 4. — Режим доступа : <http://www.ecsoc.msses.ru/pdf/ecsoc t3 n4.pdf>
8. Рейтерович І. В. Політичний вимір діяльності фінансово-політичних груп у державах перехідного типу / І. В. Рейтерович: Автореферат дис... канд. політ. наук (23. 00. 04: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України) — К., 2008. — 21 с.
9. Poggi G. Forms of Power / G. Poggi. — Cambridge: Polity Press, 2001. — P. 136—284.